

Katarzyna Wojtyga – Ogólnopolski konkurs na plakat bezpieczeństwa pracy „Budownictwo”, CIOP 2001

dr inż. ZOFIA PAWŁOWSKA
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Wypadki przy pracy według oszacowań Międzynarodowej Organizacji Pracy

Wstęp

Powszechnie wiadomo, że danych o wypadkach przy pracy zawartych w statystykach różnych krajów nie powinno się ze sobą porównywać. Składa się na to wiele przyczyn, wśród których można wymienić przede wszystkim objęcie sprawozdawczością statystyczną w zakresie wypadków przy pracy tylko części osób czynnych zawodowo, rejestrowanie w statystykach krajowych różnie definiowanych wypadków przy pracy, a także przyjęcie różnego zakresu i klasyfikacji rejestrowanych danych o wypadku przy pracy. Dlatego informacje o występowaniu wypadków przy pracy podawane przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) mają charakter oszacowań, z których można jednak wnioskować o rzeczywistych rozmiarach tego zjawiska na świecie.

Różnorodność krajowych statystyk w zakresie wypadków przy pracy

Krajowe statystyki wypadków przy pracy na ogół nie obejmują całej populacji osób pracujących – w większości krajów UE są rejestrowane wypadki przy pracy w całym sektorze prywatnym, ale w niektórych krajach statystyki nie uwzględniają na przykład:

- części wypadków przy pracy w takich działalnościach, jak administracja publiczna, górnictwo i kopalnictwo, transport, gospodarka magazynowa, łączność, edukacja, ochrona zdrowia i opieka społeczna (w różnym stopniu dotyczy to np. takich krajów, jak Portugalia, Francja, Belgia, Wielka Brytania, Holandia)

Informacje o wypadkach przy pracy w skali całego świata podaje Międzynarodowa Organizacja Pracy na podstawie oszacowań, których podstawą są dane o wypadkach przy pracy rejestrowane w statystykach krajowych. Oszacowania MOP są z reguły wyższe niż liczby rejestrowane w tych statystykach. Tak jest również w przypadku Polski. Równocześnie liczba rejestrowanych przez GUS wypadków o skutkach innych niż śmiertelne przypadających na jeden wypadek śmiertelny jest znacznie mniejsza od średniej oszacowanej przez MOP, co wskazuje na niepełną zgłaszalność wypadków przy pracy.

ILO estimates of occupational accidents

A global estimation of accidents at work is provided by ILO on the basis of data on those accidents recorded in national statistics. For most countries the numbers estimated by ILO are higher than the recorded one. This results from the under-reporting of accidents. This is also the case in Poland – the ratio between non-fatal accidents and fatal accidents recorded in GUS statistics is a lot lower than the average estimated by ILO.

- wypadków, którym ulegają pracownicy zaliczani do grup wysokiego ryzyka, np. policjanci czy strażacy (np. Belgia, Grecja, Portugalia, Wielka Brytania, Włochy)

- wypadków, którym ulegają osoby samozatrudniające się (np. Belgia, Grecja, Francja, Holandia, Portugalia).

Jest to tylko jeden z czynników wpływających na brak możliwości porównywania danych. Dotyczy to zarówno wypadków przy pracy powodujących absencję chorobową, jak i wypadków śmiertelnych.

Kolejnym problemem są różne definicje wypadków przy pracy rejestrowanych w statystykach.

Różnice dotyczą przede wszystkim ciężkości rejestrowanych wypadków, wyrażającej się liczbą dni absencji. I tak na przykład rejestruje się:

- wszystkie wypadki przy pracy, które są zgłaszane do instytucji ubezpieczeniowej – bez względu na czas trwania absencji w pracy (np. Austria, Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Luksemburg, Portugalia, Szwecja)

- wypadki powodujące absencję dłuższą niż jeden dzień (np. Dania)

- wypadki powodujące absencję do czterech dni, licząc od daty jego wystąpienia (np. Finlandia, Irlandia, Niemcy)

- wypadki powodujące absencję do pięciu dni, licząc od daty jego wystąpienia (np. Wielka Brytania, Włochy).

Różnie w różnych krajach jest także obliczany czas trwania absencji wypadkowej. Na przykład w Irlandii i Holandii obejmuje on tylko dni robocze (nie uwzględnia się przy jego ustalaniu sobót i niedziel), podczas gdy w pozostałych krajach także soboty i niedziele są zaliczane do dni absencji. Dzień wypadku na ogół nie jest zaliczany do dni absencji, ale w niektórych krajach, np. w Holandii, jest inaczej.

Zgodnie z dyrektywą Rady 89/391/EWG z 12 czerwca 1989 roku o wprowadzeniu środków w celu zwiększenia bezpieczeństwa i poprawy zdrowia pracowników podczas pracy pracodawca jest obowiązany do prowadzenia rejestru wypadków przy pracy, powodujących niezdolność do pracy przez okres dłuższy niż 3 dni robocze. Takie samo zalecenie dotyczące wypadków przy pracy objętych obowiązkiem rejestrowania formułuje Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich – EUROSTAT. To, że w statystykach międzynarodowych powinny być rejestrowane te wypadki przy pracy, które powodują absencję dłuższą niż 3 dni (czyli absencję w piątym dniu od daty wystąpienia wypadku) nie oznacza koniecz-

ności zmiany dotychczasowych praktyk w zakresie rejestrowania wypadków przy pracy w celu umożliwienia dokonywania porównań międzynarodowych. Ważne jest jedynie, aby w krajowych statystykach możliwe było wyróżnienie tej grupy wypadków.

W statystykach wypadków przy pracy szczególną uwagę zwraca się na wypadki śmiertelne, które we wszystkich krajach są rejestrowane w sposób najbardziej wiarygodny. **Definicje wypadku śmiertelnego w różnych krajach nie są jednak takie same.** Na przykład w Holandii wypadek jest rejestrowany jako śmiertelny, jeżeli śmierć poszkodowanego następuje w dniu wypadku, a w Niemczech, jeżeli śmierć następuje w okresie 30 dni po wypadku. W wielu krajach nie ustalono ograniczeń czasowych przy kwalifikowaniu określonego wypadku jako wypadku śmiertelnego i nie ma to większego wpływu na dane statystyczne, gdyż stwierdzono, że w większości przypadków śmierć następuje w ciągu miesiąca od wypadku. Natomiast przyjęcie definicji ograniczającej rejestrowanie jako śmiertelne jedynie tych wypadków, kiedy śmierć następuje w dniu wypadku, powoduje znaczne niedoszacowanie ich liczby. Ma to miejsce w Holandii.

Jeszcze większym problemem jest **ograniczenie rejestrowanych wypadków tylko do tych, które zdarzają się w miejscu pracy.** W ten sposób informacje

o wypadkach mających związek z pracą, a zdarzających się poza miejscem pracy nie są rejestrowane. I tak np. w Wielkiej Brytanii nie są rejestrowane jako wypadki przy pracy wypadki drogowe, które miały związek z pracą, wypadki w miejscach publicznych, a także wypadki na terenie innych zakładów pracy. Wypadki drogowe, mające związek z pracą, nie są również rejestrowane jako wypadki przy pracy np. w statystykach Irlandii i Holandii. Jednocześnie szacuje się, że to właśnie w tej grupie jest największy procent wypadków śmiertelnych (oszacowano, że ok. 7,67% śmiertelnych wypadków drogowych ma związek z pracą [1]), a więc ich rejestrowanie ma znaczny wpływ na liczbę wypadków śmiertelnych w statystykach wypadków przy pracy.

Liczba wypadków przy pracy według oszacowań MOP

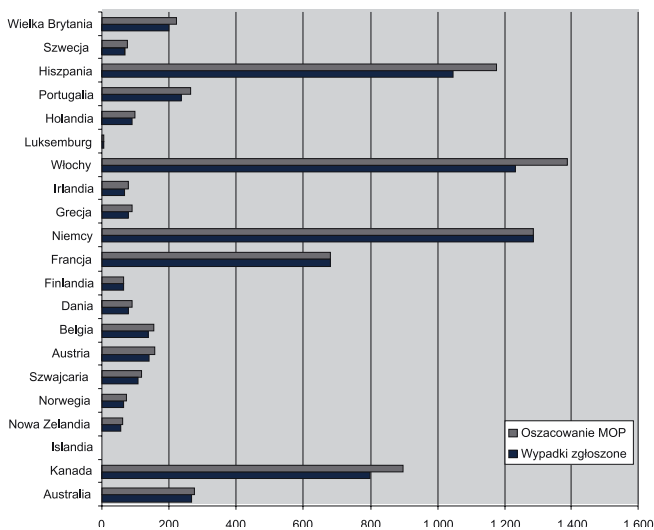
Z oszacowań opublikowanych w 2002 r. przez MOP wynika, że co roku na świecie zdarza się:
 – 1,2 mln śmiertelnych wypadków przy pracy
 – 250 milionów wypadków przy pracy powodujących absencję 3-dniową i dłuższą.

Międzynarodowa Organizacja Pracy gromadzi dane o wypadkach przy pracy

ze 174 krajów. Ocenia się, że jedynie ok. 1/3 tych krajów dostarcza dane, które można uznać za wiarygodne. Dodatkowo, ze względu na brak aktualnych danych pochodzących z wielu krajów, oszacowania opublikowane przez MOP w 2002 r. opierają się często na informacjach z lat dziewięćdziesiątych.

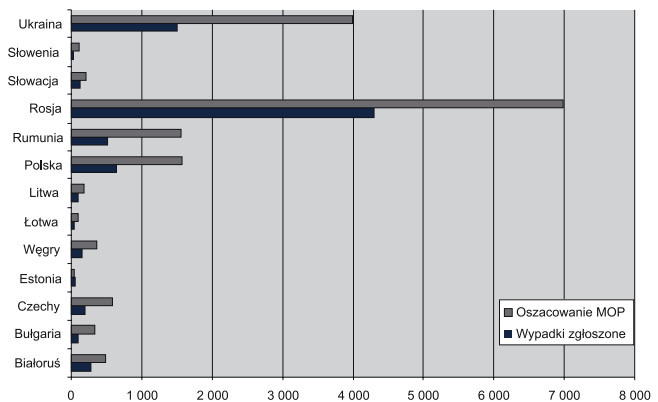
Mimo że wypadki śmiertelne są najrzadziej rejestrowane, to jednak, jak wynika z przedstawionych wcześniej uwarunkowań, otrzymywane przez MOP dane przekazywane z krajowych systemów statystycznych nie mogą stanowić podstawy do bezpośredniego porównania liczby wypadków przy pracy w poszczególnych krajach i obliczenia ich liczby w skali świata. Często, nawet w krajach wysoko rozwiniętych, statystyki wypadków przy pracy nie obejmują takich działalności, jak rolnictwo czy też grupy osób samozatrudniających się. Informacje otrzymywane z krajów rozwijających się na ogół są ograniczone tylko do niewielkiej części populacji czynnej zawodowo.

Szacując liczbę wypadków przy pracy w skali świata, MOP określa całkowitą liczbę śmiertelnych wypadków przy pracy w danym kraju na podstawie wskaźnika wypadków śmiertelnych w grupie osób pracujących objętej sprawozdawczością statystyczną i ogólnej liczby osób czynnych zawodowo. Relacje między liczbą wypadków śmiertelnych zgłaszanych do MOP i szacowaną liczbą wypadków wszystkich osób czynnych zawodowo w wybranych krajach wysoko rozwiniętych ilustruje rys. 1., a w krajach określa-

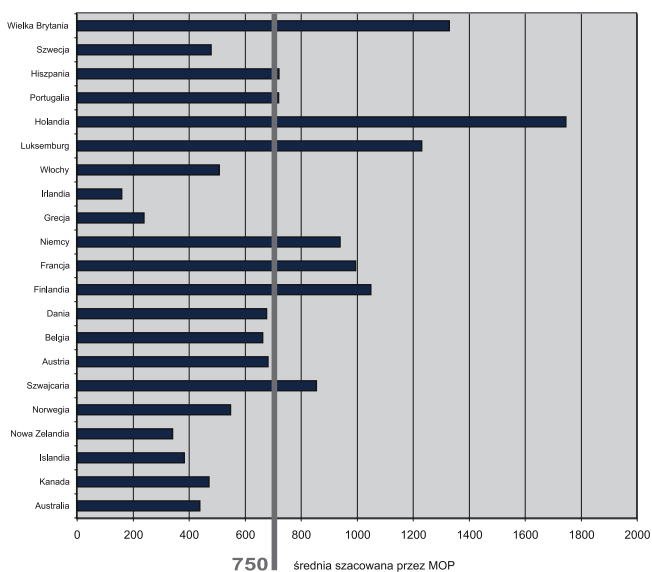
Rys. 1. Liczba śmiertelnych wypadków przy pracy zgłoszonych do MOP przez kraje wysoko rozwinięte i szacowana przez MOP liczba tych wypadków [2]

Fig. 1. Fatal accidents reported to and estimated by the ILO in Established Market Economies, according to World Bank Regions [2]

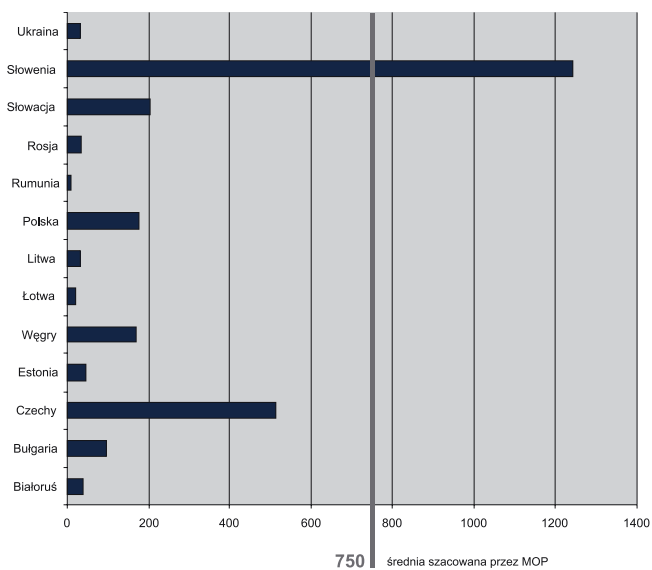
Rys. 2. Liczba śmiertelnych wypadków przy pracy zgłoszonych do MOP przez kraje będące w okresie i po transformacji i liczba tych wypadków szacowana przez MOP [2]

Fig. 2. Fatal accidents reported to and estimated by the ILO in Formerly Socialist Economies of Europe, according to World Bank Regions [2]

Rys. 3. Liczba wypadków powodujących absencję 3-dniową i dłuższą, rejestrowanych w statystykach krajów wysoko rozwiniętych, przypadająca na jeden wypadek śmiertelny [2]

Fig. 3. The ratio between fatal occupational accidents and accidents causing 3 and more than 3 days absence from work in Established Market Economies of Europe, according to World Bank Regions [2]

Rys. 4. Liczba wypadków powodujących absencję 3-dniową i dłuższą, rejestrowanych w statystykach krajów w okresie i po transformacji, przypadająca na jeden wypadek śmiertelny [2]

Fig. 4. The ratio between fatal occupational accidents and accidents causing 3 and more than 3 days absence from work in Formerly Socialist Economies of Europe, according to World Bank Regions [2]

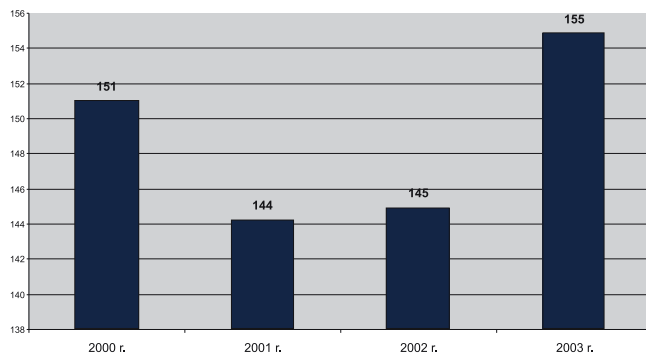
nych jako kraje w okresie i po transformacji – rys. 2. (przyjęty przez MOP podział krajów jest zgodny z klasyfikacją regionów ustaloną przez Bank Światowy).

Wykresy na rys. 1. i 2. (str. 9.) wskazują, że poziom zgłaszalności wypadków śmiertelnych jest w wielu krajach wysoki – co oznacza, że różnice między liczbą wypadków śmiertelnych zgłaszanych do statystyk krajowych a oszacowaną liczbą tych wypadków są niewielkie. Dotyczy to zwłaszcza krajów wysoko rozwiniętych. W przypadku krajów będących w okresie lub po transformacji różnice między liczbami wypadków śmiertelnych – szacowanymi i rejestrowanymi – są znacznie większe. Zdaniem MOP otrzymywane w wyniku oszacowań liczby można uznać za zgodne ze stanem faktycznym.

Znacznie trudniej jest oszacować ogólną liczbę wypadków, które powodują absencję trwającą 3 dni i dłużej. Podstawową przyczyną tej trudności jest niedoskonałość dostarczanych do MOP danych krajowych. O tym, że w większości krajów jest zgłaszana tylko część tych wypadków może świadczyć fakt, że na jeden wypadek śmiertelny przypada w różnych krajach i regionach bardzo różna liczba zgłoszonych wypadków powodujących absencję 3-dniową i dłuższą. Na przykład stosunek liczby zgłoszonych wypadków śmiertelnych do liczby zgłoszonych wypadków przy pracy, powodujących taką absencję, wynosi [3]:

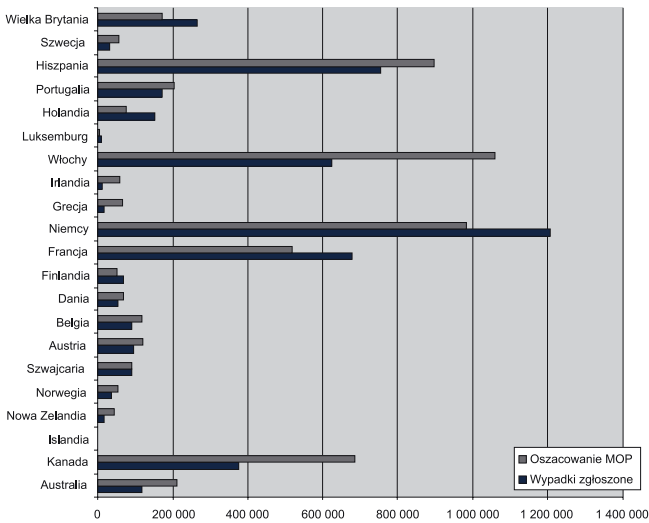
- 1/10 w Afryce
- 1/1019 w Finlandii w roku
- 1/2029 w USA w roku.

Nie oznacza to jednak, że co dziesiąty wypadek przy pracy kończy się w Afryce śmiercią. Można przyjąć, że liczba wypadków o skutkach innych niż śmiertelne, przypadająca na jeden wypadek śmiertelny, jest w różnych krajach podobna. Jak wynika z oszacowań MOP, na jeden wypadek śmiertelny przypada na świecie średnio ok. 750 wypadków powodujących ponad 3-dniową absencję. Zasadniczo różne proporcje wskazują na niepełne zgłaszanie do statystyk państwowych informacji o wypadkach przy pracy. Liczbę rejestrowanych w różnych krajach wypad-

Rys. 5. Liczba wypadków powodujących absencję rejestrowanych w statystykach GUS, przypadająca na jeden wypadek śmiertelny [5]

Fig. 5. The ratio between fatal occupational accidents and accidents causing absence from work in GUS statistics [5]

Rys. 6. Liczba wypadków przy pracy, powodujących absencję 3-dniową i dłuższą, zgłoszonych do MOP przez kraje wysoko rozwinięte i liczba tych wypadków szacowana przez MOP [2]

Fig. 6. Accidents causing more than 3 days absence from work reported to and estimated by the ILO in Established Market Economies, according to World Bank Regions [2]

ków powodujących absencję 3-dniową i dłuższą, przypadającą na jeden wypadek śmiertelny, przedstawiono na rys. 3. i 4. W krajach wysoko rozwiniętych liczba ta jest często wyższa od średniej oszacowanej przez MOP, zaś we wszystkich krajach określanych jako kraje będące w okresie lub po transformacji jest ona dużo niższa. Oznacza to, że tylko część wypadków przy pracy powodujących absencję 3-dniową i dłuższą jest rejestrowana w statystykach państwowych.

W Polsce, w latach 2000-2003, na jeden wypadek śmiertelny zarejestrowany w statystykach GUS przypadają 144-155 wypadków powodujących absencję 3-dniową i dłuższą (rys. 5.). W 2003 r. liczba ta wzrosła w stosunku do lat ubiegłych, co może się wiązać z poprawą zgłaszalności tych wypadków po wprowadzeniu nowej ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

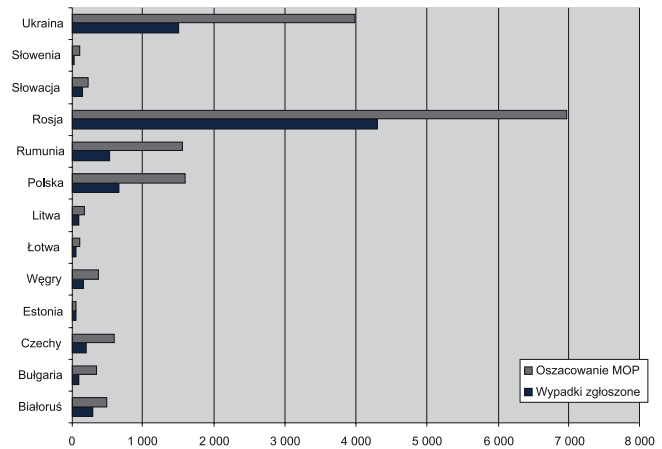
Założenia dotyczące stosunku liczby wypadków śmiertelnych do liczby wypadków przy pracy powodujących absencję 3-dniową i dłuższą są podstawą do oszacowania przez MOP rzeczywistej liczby tych

wypadków w poszczególnych krajach (rys. 6. i 7.). Analizując te dane, należy pamiętać, że są to oszacowania sporządzone na podstawie informacji dotyczących lat wcześniejszych, a na ich niedokładność wpływają również takie czynniki, jak np. nieuwzględnienie w oszacowaniach struktury przemysłowej poszczególnych krajów.

Podsumowanie

Zdaniem Jukka Takala, dyrektora Safety Work w MOP, podawane obecnie przez MOP liczby wypadków przy pracy są niedoszacowane [4]. Na jakość dokonywanych oszacowań wpływają istotnie dane krajowe stanowiące ich podstawę. Nawet w krajach wysoko rozwiniętych dotyczą one na ogół tylko części występujących wypadków przy pracy.

Publikacja opracowana na podstawie wyników zadań badawczych wykonanych w ramach projektu celowego zamawianego nr 16-21 pn. „System analizy wydarzeń wypadkowych w środowisku pracy dla potrzeb profilaktyki” dofinansowanego przez Komitet Badań Naukowych oraz Ministerstwo Gospodarki i Pracy

Rys. 7. Liczba wypadków przy pracy, powodujących absencję 3-dniową i dłuższą, zgłoszonych do MOP przez kraje w okresie i po transformacji oraz liczba tych wypadków szacowana przez MOP [2]

Fig. 7. Accidents causing 3 and more than 3 days absence from work reported to and estimated by the ILO in Formerly Socialist Economies of Europe, according to World Bank Regions [2]

Probleem ten dotyczy również naszego kraju, a relacje między liczbą rejestrowanych przez GUS wypadków śmiertelnych i liczbą wypadków powodujących absencję powyżej 3 dni wskazują na konieczność analizy poziomu zgłaszalności wypadków przy pracy i podjęcia dalszych działań w celu jego zwiększenia.

PIŚMIENNICTWO

- [1] *Accidents at work 1994*. Official Statistics of Finland, Ministry of Labour, 1997
- [2] *Safe Work. Accident and Disease Information*. <http://www.ilo.org>
- [3] Takala J. *Global Estimates of Fatal Occupational Accidents*. "Epidemiology", 1999, vol. 10, no. 5
- [4] "Spotlight" on Jukka Takala, Director of ILO Safe Work, ICFTU OnLine, 04.2002, <http://www.hartford-hwp.com/archives/26/187.html>
- [5] *Wypadki przy pracy w 2003 r.* GUS, Warszawa 2004